

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า ครอบครัว เป็นคำที่เรียบง่าย มีความหมายที่ลึกซึ้งอ่อนโยน ให้ความรู้สึกที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รอคายเสียเลือด เป็นความต่อเนื่อง ความผูกพันรักใคร่ในระหว่างบิดามารดาและบุตร เป็นเรื่องที่พบเห็นและรู้สึกได้โดยง่าย เพราะทุกคนย่อมเป็นสมาชิกของครอบครัวด้วยกันทั้งนั้น

แต่ถ้าถามว่า มีอะไรขึ้นกับครอบครัวไทยในปัจจุบันบ้าง คงไม่ใช่ว่าทุกคนที่จะสามารถตอบคำถามนี้ได้ และถ้าจะหาผู้ที่ตอบได้อย่างดีด้วยแล้วก็คงจะหาได้ยากยิ่งขึ้นไปอีก แต่ก็ยังมีบางเรื่อง ที่คนทั่วไปรู้ค่อนข้างจะดีเกี่ยวกับครอบครัวไทย เช่น เรื่องจำนวนคนในครอบครัว โดยเฉพาะจำนวนบุตรต่อครอบครัวที่ลดลง ซึ่งอาจเนื่องมาจากปัจจัยแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว

ผลของการลดจำนวนบุตรลงบวกกับการย้ายถิ่นของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ครัวเรือนในปัจจุบันมีขนาดเล็กลงคือ สมาชิกประมาณ 4-5 คน

ครอบครัวสมัยใหม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น แต่ทุกอย่างล้วนต้องแลกมาด้วยเงิน ปัจจัยพื้นฐานด้านอุปโภคบริโภคและบริการต่าง ๆ มีให้เลือกมากกว่าสมัยก่อน แต่อาณาจักรการเลือกขึ้นอยู่กับรายได้ที่มีอยู่

ภายใต้สถานการณ์ที่เงินคือทุกอย่าง แต่แหล่งงานอันเป็นที่มาของรายได้มีจำกัดและมักอยู่ห่างไกลจากครอบครัวเช่นนี้จะมีผลอย่างน้อย 2 ประการ ต่อครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว คือ ประการที่หนึ่ง สมาชิกในครอบครัวต้องแยกย้ายกันไปเพื่อหางาน หารายได้ และ

ประการที่สอง คือ ความเร่งรีบและแข่งขันมีส่วนทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้แก่กันอย่างเพียงพอ

ทั้งนี้ ปัญหาความห่างไกลกันของสมาชิกในครอบครัวหรือการไม่มีเวลาให้แก่กันตามสมควรนั้นน่าจะเป็นประเด็นที่มีความสำคัญประเด็นหนึ่ง กล่าวคือ การที่ครอบครัวอยู่ห่างไกลกัน เช่น กรณีที่บุตรย้ายถิ่นไปทำงาน ไปเรียนหนังสือที่อื่น ๆ หรือการที่ครอบครัวมีเวลาให้แก่กันน้อยเกินไป ย่อมหมายถึง การที่บุตรธิดาจะไม่ได้ได้รับความเอาใจใส่และการควบคุมแลความประพฤติเท่าที่ควร ซึ่งอาจทำให้บุตรขาดความรักความอบอุ่นและมีโอกาสที่จะถูกเหนี่ยวนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้ และนั่นหมายถึงอนาคตของครอบครัวและอนาคตของสังคมด้วย (ชาย โพธิ์สิตา, 2537: 4-5)

เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในสังคมเมืองนั้นทำให้ทั้งบิดาและมารดาต้องใช้เวลาย่างมากในการหารายได้ เพื่อบำรุงฐานะของครอบครัว ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีการใช้เวลาร่วมกันน้อยลง ทั้งนี้ สภาพชีวิตครอบครัวในสังคมเมืองจะมีความกล่าวถึงความสัมพันธ์ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรธิดาว่าเป็น "คุณพ่อวันหยุด" หรือ "คุณแม่วันหยุด" ซึ่งอาจพบว่า มีวิธีสื่อสารกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวผ่านทางกระดาษบันทึกข้อความ ในกรณีส่งข้อความขอเรื่องหรือตอบปัญหาต่าง ๆ เมื่อพิจารณาจากครอบครัวชาวไทยในอดีต เหตุการณ์ดังนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าเกิดขึ้น แต่ก็ยังเป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในครอบครัวเมืองในปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ในแบบ "คุณพ่อวันหยุด" หรือ "คุณแม่วันหยุด" นั้นมีความหมายที่เบรียบถึงการที่บิดามารดาและบุตรมีเวลาพบปะสังสรรค์กันน้อยลง เนื่องจากเวลาในวันปกติถูกใช้ไปกับภาระหน้าที่ทางการงาน การเรียนในแต่ละช่วงวัน เมื่อต่างมีภาระที่ต้องรับผิดชอบสูง ช่วงเวลาที่อยู่บ้านจึงน้อย และต่างเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า หรือกลับเข้าบ้านพักคนละเวลา ทำให้การพบพร้อมหน้าพร้อมตาของสมาชิกภายในครอบครัวเป็นไปได้โดยยาก บางครอบครัวอาจต้องทำงานพิเศษเพิ่มขึ้นอีกในวันหยุดหรือมีกิจกรรมนอกบ้านเพิ่มขึ้น เวลาที่เหลือสำหรับบทบาทของ "คุณพ่อวันหยุด" หรือ "คุณแม่วันหยุด" ก็อาจถูกแบ่งไปอีกด้วย

ดังนั้น ในสภาพชีวิตครอบครัวในปัจจุบัน โอกาสที่เด็กจะเลียนแบบจากพี่เลี้ยง หรือคนรับใช้ในบ้านจึงเป็นไปได้ง่าย เพราะมีเวลาอยู่กับพี่เลี้ยงมากกว่าบิดามารดา ขบวนการ ความสำเร็จจะมีอิทธิพลสูงสำหรับชีวิตครอบครัวในเมือง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529 : 103)

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะบุตรจะเป็นผู้ที่มี คุณภาพที่ดีหรือไม่ ครอบครัวมีส่วนและมีอิทธิพลอยู่อย่างมาก ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว บุคคลที่มีคุณภาพดีนั้น มักเกิดและอาศัยอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามารดา ยิ่งถ้าเป็นบุตรวัยรุ่นด้วย แล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจอันดีกับสมาชิกภายในครอบครัว เพราะเป็นระยะ หัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตซึ่งจะนำไปสู่ทางที่ดีหรือไม่ดีได้

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรวัยรุ่นจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษา เพราะความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรวัยรุ่นนั้น เป็นความสัมพันธ์ขั้นมูลฐานของครอบครัว ซึ่งมีอิทธิพลอย่างสูง ต่อชีวิตของบุตรที่จะดำรงต่อไปในสังคม หากผู้เป็นบิดาปฏิบัติหน้าที่ของตนบกพร่องไป โดยไม่ เอาใจใส่ดูแลบุตรทำให้ได้รับความอบอุ่น บุตรก็จะสร้างปัญหายุ่งยากให้เกิดขึ้นในสังคมได้ (เจสสิว บุรีรักษ์ดี, 2526: 10)

โดยปกติแล้ว บุตรจะมีผู้ที่ตนคิดว่าเป็นแบบอย่างหรือวีระบุรุษของตน ซึ่งมักจะเป็นพ่อ ของตนเอง แต่ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรไม่ดีแล้วก็อาจจะทำให้บุตรมีทัศนคติที่ไม่ดีกับบิดา ซึ่งอาจทำให้เกิดความสนใจหรือให้ความเชื่อถือนับบุคคลภายนอกครอบครัวมากกว่า และอาจถูก ใ้มน้าวไปให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดีได้ด้วย

สาระสำคัญที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้ก็คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตร วัยรุ่นกับบิดา เช่น ปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในสังคมเมืองสมาชิกของ ครอบครัวต้องประสบกับการดำเนินชีวิตที่เร่งรีบ เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น การจราจรติดขัด หรือการที่ต้องออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือห่างไกลบ้านมาก ทำให้บิดากับบุตรมีเวลาที่จะกระทำ กิจกรรมร่วมกันหรือปรึกษาหารือกันได้น้อย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันหรือเกิดความ

สัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดา จนในที่สุดอาจเกิดปัญหาภายในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัยรุ่นเป็นวัยที่ถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีได้ง่าย ถ้าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่แน่นแฟ้นพอ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมต่าง ๆ ก็อาจทำให้บุตรประพฤติตนอย่างไม่เหมาะสมได้ นอกจากนี้ ครอบครัวในสังคมเมืองส่วนใหญ่แล้วทั้งบิดาและมารดาจะต้องออกไปทำงาน ซึ่งอาจทำให้บุตรไม่ได้รับความเอาใจใส่ดูแลอย่างเหมาะสม ดังนั้น ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัวไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- ก. ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดา โดยเปรียบเทียบระหว่างบุตรเพศชายกับบุตรเพศหญิง
- ข. ศึกษาปัจจัยทางประชากร สังคม และ เศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดาในเขตกรุงเทพมหานคร

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- ก. ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา
  1. ความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างบุตรกับบิดา
นักทฤษฎีหลายท่านได้ศึกษาเน้นถึงความสำคัญของครอบครัว เช่น Bahr (1989) สรุปได้ว่า ถ้าครอบครัวใด บิดามารดาเลี้ยงดูบุตรแบบให้ความรักสนับสนุนมาก บุตรก็จะเกิดความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทสนมและมีพฤติกรรมเลียนแบบบิดามารดาของตนมาก
จากแนวความคิดทฤษฎีข้างต้น ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรมีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ เพราะลักษณะการอบรมเลี้ยงดูจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีหรือไม่ดีได้ ความสนิทสนมระหว่างบุตรกับบิดาจะทำให้บุตรมีความรู้สึกว่าอบอุ่นและมี

ความปลอดภัย ซึ่งความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างบุตรกับบิดานั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา โดยอาจส่งผลกระทบต่อบุตรได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการวิจัยของ Belsky(1979) พบว่า เมื่อเด็กมีอายุมากกว่า 15 เดือน จะอยากอยู่ใกล้ชิดสนิทสนมกับบิดามากกว่ามารดา

จากการศึกษาของ สุวัฒน์ วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ (2536:28-29) ในการศึกษาความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัย โดยสอบถามจากข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 1,154 ราย พบว่า ในกลุ่มผู้ที่บิดาหรือมารดายังมีชีวิตอยู่นั้น ส่วนใหญ่แล้วมีความสนิทสนมมากกับบิดา อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบระหว่างบิดากับมารดาแล้ว ผู้ตอบสนิทสนมมากหรืออย่างยิ่งกับมารดามากกว่าบิดา (ร้อยละ 64.9 และร้อยละ 50.1 ตามลำดับ) ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบว่า กว่าร้อยละ 10 ของผู้ตอบ ตอบว่า ไม่มีความสัมพันธ์หรือสนิทสนมน้อยมากกับบิดา และพบว่า บุตรที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะไม่สนิทสนมกับบิดามากกว่าบุตรที่มีอายุมากกว่า ซึ่งจากการวิเคราะห์นี้ น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และวิถีชีวิตของประชากรในรุ่นนี้ เกิดต่าง ๆ กันอันเป็นผลให้ผู้ตอบในแต่ละกลุ่มอายุหรือในแต่ละรุ่นนี้ เกิดมีระดับความสัมพันธ์กับบิดาแตกต่างกัน

ชาย โพธิ์สิตา (2537:2/1-2/2) ได้ศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวและเยาวชน โดยทำการสำรวจเยาวชนชาย-หญิงอายุระหว่าง 15-24 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในทุกภาคของประเทศ รวมทั้งกรุงเทพฯ พบว่า สำหรับความใกล้ชิดสนิทสนมกับบิดานั้น บุตรในต่างจังหวัดทั้งในชนบทและในเมือง มีสัดส่วนสูงกว่าบุตรในกรุงเทพมหานคร แต่อย่างไรก็ตามก็ยังพบว่า มีเยาวชนในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 เขตที่อยู่อาศัย กล่าวคือ เขตชนบท เขตเมือง และกรุงเทพมหานครที่ไม่ได้มีความใกล้ชิดเป็นพิเศษกับบิดาเลยนั้น สัดส่วนของเยาวชนในเมืองมีมากกว่าสัดส่วนของเยาวชนในชนบทเล็กน้อย อาจกล่าวได้ว่า เขตที่อยู่อาศัยก็ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาได้ คือ สภาพเศรษฐกิจและสังคมในเมืองและชีวิตที่รีบเร่งนั้น ทำให้บิดากับบุตรมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันน้อยลง

ผลการวิจัยของ Harris และ Tseng (1957:405-411) ซึ่งทำการศึกษาศิลปะที่เรียนตั้งแต่ในระดับชั้น 3-12 โดยให้เติมประโยคให้สมบูรณ์ ซึ่งขึ้นต้นประโยคด้วย "พ่อของฉัน" และ "แม่ของฉัน" คำตอบแยกออกได้สองลักษณะ คือ ชื่นชมและเฉย ๆ คำที่เติมลงไปในการตอบอาจไม่แสดงออกอย่างชัดเจนว่า "รัก" ก็ได้ แต่ก็ยังเป็นคำที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อบิดาได้โดยผลการศึกษายืนยันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดานั้น จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันในระดับต่ำกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับมารดา ทั้งนี้ เนื่องจากในสังคมแทบทุกสังคม มารดามักรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะในระยะวัยทารก ซึ่งกล่าวได้ว่า บิดาเกือบไม่มีหน้าที่ในการดูแลบุตรเพราะบิดามักมีหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัว ด้วยเหตุนี้ จึงมีผลให้บุตรใกล้ชิดสนิทสนมกับมารดามากกว่าบิดา ซึ่งพอจะสรุปสาเหตุสำคัญได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้ (Garison, 1965:279)

ก) บิดามักมีเวลาอยู่กับบุตรน้อยกว่าเพราะบิดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ ถ้ามารดาออกไปทำงานนอกบ้านด้วย

ข) บิดามักมีความสนใจต่องานมากเกินไป ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์กับบุตร

ค) เมื่อบิดาเริ่มประสบความสำเร็จในอาชีพก็มักทอดทิ้งครอบครัว ถึงแม้ว่า ในปัจจุบันทั้งบิดาและมารดาจะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่มารดาก็ยังเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในบ้านมากกว่าบิดา ฉะนั้น เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ บุตรจึงมักปรึกษาหาหรือผู้เป็นมารดามากกว่าบิดา ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและมารดานั้นดำเนินไปได้ด้วยดีกว่าบิดา (กุลวรรณ วิทยาวงศ์รุจี, 2526:59)

2. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุตรกับบิดา

ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดานั้นจะเป็นไปอย่างไรราบรื่นได้ ต้องมีความเข้าใจกัน การที่บุคคลจะเข้าใจกันได้นั้นก็ต้องมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อที่จะได้รับรู้ถึงสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งคิด แต่ระหว่างบิดากับบุตรนี้มีความแตกต่างหลายประการทั้งทางด้านปัจจัย

ภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวทั้งสิ้น

การศึกษาถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุตรกับบิดานั้นมีอยู่บ้าง แต่พบไม่มากนัก เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัย (สุวัทนา วิบูลย์ เศรษฐ์ และคณะ, 2536:21) การศึกษาความสัมพันธ์ด้านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนั้น ประมวลครั้งหนึ่งของผู้ตอบประเมินว่า มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างตนเองกับบิดาเป็นที่เข้าใจกันอยู่ในเกณฑ์ดีทั้งคู่ โดยพบอีกว่า อายุและสถานที่เกิดของผู้ตอบก็มีผลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วย

3. ความคล้ายคลึงด้านความคิดเห็นและค่านิยม

เนื่องจากความเห็นและค่านิยมสามารถส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้น การพิจารณาถึงความคล้ายคลึงด้านความคิดเห็นและค่านิยมของบุตรกับบิดา จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาได้ ซึ่งนักสังคมศาสตร์ต่างก็มีความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้แยกเป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายหนึ่งเชื่อว่า ความสอดคล้องควรมีมากกว่าความขัดแย้ง โดยยึดหลักที่ว่า บิดาย่อมเป็นผู้ถูกฝังความคิดเห็นค่านิยมและทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่บุตร ดังนั้น บุตรจึงควรมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกับบิดามากกว่าที่จะแตกต่างจากบิดา ในเรื่องเหล่านี้กลุ่มนี้ยอมรับว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อเด็กมาก และยอมรับอีกว่า เด็กเล็กย่อมอยู่ภายใต้อิทธิพลของครอบครัวมากกว่าวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ ฉะนั้น ความสอดคล้องย่อมมีมากเมื่อเด็กยังเล็กและน้อยลงเมื่อเด็กโตขึ้น ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเชื่อว่า ความขัดแย้งมีมากกว่าความสอดคล้องนั้นก็ยึดหลักว่า บิดาเรียนรู้ทางสังคมในวัยเด็ก ซึ่งนานมากกว่า 15 ปีขึ้นไป ส่วนเด็กเรียนรู้สังคมในปัจจุบันในช่วงเวลาห่างกันกว่า 15 ปีนี้ ผู้ใหญ่กับเด็กจึงเรียนรู้ค่านิยมและทัศนคติที่ต่างกันได้มาก กลุ่มนักวิชาการกลุ่มที่ 2 นี้เห็นว่า ครอบครัวมีอิทธิพลน้อยกว่าโรงเรียน วัด และสื่อมวลชน แต่ก็ยอมรับว่า อิทธิพลภายนอกเหล่านี้จะแผ่ไปยังเด็กได้เต็มที่เมื่อเด็กโตขึ้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524: 36) ฉะนั้น ความคิดเห็นของนักวิชาการทั้งสองฝ่ายนี้จึงสรุปได้ว่า ความคล้ายคลึงด้านความคิดเห็นและค่านิยมจะมีน้อยลงเมื่อชนรุ่นลูกมีอายุมากขึ้น

Sear (1969) ก็พบสิ่งที่สนับสนุนความคิดเห็นดังกล่าว จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการเลือกพรรคการเมืองมากกว่า 10 เรื่อง ซึ่งศึกษาเด็กตั้งแต่เกรด 2 ขึ้นไป รวมถึงนิสิตนักศึกษากับบิดาของเขาเหล่านั้น กล่าวคือ ความคล้ายคลึงกันในการเลือกพรรคการเมืองจะมีมากเมื่อชนรุ่นบุตรที่ศึกษายังเป็นเด็ก แต่เมื่อเป็นวัยรุ่นตอนปลายหรือเป็นผู้ใหญ่ตอนต้นจะมีความคิดสอดคล้องกับบิดาของตนน้อยลง และเมื่อเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว การเลือกพรรคการเมืองเกิดจากอิทธิพลโดยตรงของครอบครัวน้อยกว่าที่คาดไว้ ฉะนั้น ความสอดคล้องระหว่างบิดากับบุตรในเรื่องนี้อาจมาจากปัจจัยอื่น ๆ ช่วยส่งเสริมด้วย เช่น การมีระดับชั้นทางสังคมเดียวกัน ภูมิลาเนาและกลุ่มวัฒนธรรมย่อยเดียวกัน

ในปี 2536 ได้มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัย (สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ, 2536:23) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sears ที่ได้แสดงไว้ข้างต้น กล่าวคือ ในส่วนความคล้ายคลึงกันในด้านความคิดเห็นหรือค่านิยมเกี่ยวกับชีวิตนั้น พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและค่านิยมไม่ค่อยเหมือนกับบิดา (ร้อยละ 46.4) รองลงมาตอบว่า มีความเห็นเหมือนกันกับบิดา (ร้อยละ 38.9) และร้อยละ 8.3 มีความคิดไม่เหมือนกันเลย ส่วนผู้ที่ตอบว่า มีความเห็นเหมือนกันอย่างมากมีสัดส่วนน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 6.4 และเมื่อพิจารณาถึงความคล้ายคลึงดังกล่าวระหว่างผู้ตอบกับบิดา พบว่า อายุของผู้ตอบมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยทางสถิติกับความคล้ายคลึงกันความคิดเห็นและค่านิยมเกี่ยวกับชีวิต กล่าวคือ ผู้ตอบที่อยู่ในกลุ่มอายุที่มากที่สุด โดยเฉพาะในกลุ่มอายุ 45-49 ปี มีแนวโน้มที่จะมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันมากกับบิดามากกว่าผู้ตอบในกลุ่มอายุอื่น ๆ

ส่วนการวิจัยเปรียบเทียบทัศนคติและค่านิยมของบุตรกับบิดานั้น มีไม่มากนักเท่าที่ปรากฏก็พบความสอดคล้องทางค่านิยมในการเลือกอาชีพมากกว่าความขัดแย้ง โดยเฉพาะเมื่อบิดามีระดับการศึกษาใกล้เคียงหรือสูงกว่าบุตร บุตรจะมีค่านิยมทางอาชีพที่ไม่แตกต่างจากบิดา (ชุตีรัตน์ วัชรจรสกุล, 2523) การวิจัยนี้ศึกษาค่านิยมในอาชีพของผู้ปกครองกับนักเรียนชายหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวนฝ่ายละ 1,000 คน โดยศึกษาค่านิยมทางอาชีพในหลายด้าน (4 ด้าน)

มากกว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาใกล้เคียงกับบุตร (แตกต่างกันเพียง 1 ด้าน) หรือผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูงกว่าบุตร (ไม่แตกต่างจากบุตรในค่านิยมใดเลย) งานวิจัยเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าระดับการศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา ในส่วนของความคล้ายคลึงกันในด้านความคิดเห็นและค่านิยมในทางบวกด้วย

4. ความเข้าใจของบุตรที่มีต่อบิดา

ความเข้าใจของบุตรที่มีต่อบิดา หมายถึง ความรู้สึกของบุตรที่มีความเข้าใจบิดา ซึ่งบุตรจะทราบถึงความคิด นิสัย ความรู้สึก และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดาและครอบครัว เพราะถ้าบุตรรู้สึกเข้าใจในตัวบิดาอาจจะมีผลทำให้บุตรมีพฤติกรรมทางด้านบวกต่อบิดาของตน และอาจจะแสดงออกมาโดยการที่บุตรพยายามจะทำให้บิดาพอใจ ซึ่งเป็นตัวแปรที่สามารถชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาได้

ชาย โพรธิตา (2537:2/2) ได้ทำการศึกษาครอบครัวและเยาวชน พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ตอบว่า ตนเองมีการทำให้บิดาพอใจในเกณฑ์ดี แต่อย่างไรก็ตาม เยาวชนส่วนใหญ่จะมีการทำให้บิดาพอใจน้อยกว่ามารดาคือ ร้อยละ 70-79 สำหรับผู้ที่มีการทำให้บิดาพอใจในเกณฑ์ดี และร้อยละ 82-89 สำหรับผู้ที่มีการทำให้มารดาพอใจ โดยที่สัดส่วนของเยาวชนหญิงสูงกว่าสัดส่วนของเยาวชนชายในทั้ง 2 กรณี และในทุกเขตที่อยู่อาศัย ในทางกลับกัน มีเยาวชนส่วนน้อยที่รายงานว่า ตนเองไม่เคยมีการทำให้บิดาพอใจเลย และสัดส่วนของเยาวชนชายสูงกว่าเยาวชนหญิงเล็กน้อย ซึ่งกลุ่มนี้อาจจะเป็นกลุ่มที่มีปัญหาความสัมพันธ์กับบิดา ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ในสภาพสังคมเศรษฐกิจที่ต้องแข่งขันกันเพื่อหาเลี้ยงชีพมีผลให้บุตรกับบิดามีความใกล้ชิดกันน้อยกว่ามารดา ดังนั้น เมื่อบิดากับบุตรไม่ได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันแล้วก็เป็นการยากที่จะมีการทำให้บิดาเกิดความพอใจขึ้น

5. ความเข้ากันกับบิดา

ความเข้ากันกับบิดา หมายถึง การที่บุตรกับบิดาอยู่ด้วยกันอย่างไม่มีปัญหาเนื่องจากทั้งคู่มีความเข้าใจกัน แต่ถ้าบิดากับบุตรไม่มีความเข้าใจกันก็อาจจะทำให้เกิดความ

เข้ากันไม่ได้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ดี และอาจแสดงออกมาโดยการมีปากเสียงกันหรือมีการขัดแย้งกันอยู่เสมอ เนื่องด้วยการศึกษาเกี่ยวกับความเข้ากันได้ ซึ่งเป็นดัชนีตัวหนึ่งที่สามารถชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดานี้ได้มีผู้ศึกษาไว้น้อย ดังนั้น จึงพบเพียงการศึกษาวิจัยเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น ดังต่อไปนี้

ในการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา ในส่วนของความเข้าใจกันระหว่างบุตรกับบิดานั้นได้พบการวิจัยเรื่องครอบครัวและเยาวชน (ชาย โรหิตีดา และคณะ 2537:2/2) ปรากฏผลว่า บุตรส่วนใหญ่รายงานว่า ตนกับบิดามีความเข้าใจกันน้อยกว่าตนเองกับมารดาในทุกเขตที่อยู่อาศัย อาจเนื่องมาจากความแตกต่างระหว่างบิดากับมารดาในเรื่องของเพศ ซึ่งบิดามักจะถูกมองว่า เป็นผู้ที่ไม่ซื่อสัตย์หรือดุด่ามารดา เนื่องจากโดยปรกติบิดาจะเป็นผู้ที่ออกไปทำงานนอกบ้านมากกว่ามารดา ทำให้บุตรมีความห่างเหินกับบิดา และเป็นพื้นฐานให้บุตรกับบิดามุ่งร้ายกัน หรือเมื่อบุตรมีปัญหาอะไรก็จะไม่กล้าเข้าไปหาบิดา จึงมักทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรเป็นไปอย่างไม่ค่อยราบรื่นนักเมื่อเปรียบเทียบกับมารดา

6. การกระทำกิจกรรมร่วมกัน

ในสังคมเมืองที่ต้องรีบเร่ง อาจมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาลดน้อยลง เช่น การที่ต้องเดินทางไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือในระยะทางไกลจากบ้านมากหรือในบางกรณีที่มีการย้ายที่อยู่ไปให้ใกล้กับโรงเรียนหรือที่ทำงาน อีกทั้งการจราจรที่ติดขัดอย่างมากในปัจจุบันทำให้บิดากับบุตรใช้เวลาส่วนมากอยู่นอกบ้านมากกว่า จึงมีเวลาอยู่ด้วยกันน้อยหรือในบางกรณี เมื่อมีเวลาว่างพร้อมกันก็อาจจะไม่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ไปเที่ยวพักผ่อนหรือทำงานอดิเรกร่วมกันได้ เนื่องจากเมื่อต่างคนต่างมีเวลาว่างก็พักผ่อนหรือทำกิจกรรมของแต่ละคนไป ผลของการวิจัยเรื่องครอบครัวไทย พบว่า ผู้ตอบชายส่วนใหญ่ ทั้งในเมืองและในชนบทต่างก็ใช้เวลาส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้าน (ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ, 2538:57) ซึ่งการที่ผู้ตอบชายใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานนั้น สามารถมองได้ว่า จะทำให้มีการใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวได้น้อยลง และอาจมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับ

บิดาไม่ดีเท่าที่ควร

นอกจากนี้ ในโครงการวิจัยดังกล่าวยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่ง คือ การจัดสรรเวลาในวันสุดสัปดาห์ของสมาชิกส่วนใหญ่ในครอบครัว กล่าวคือ ในเขตเมือง สมาชิกของครอบครัวส่วนใหญ่ใช้เวลาในการพักผ่อน เช่น การพักผ่อนอยู่กับบ้าน หรือดูโทรทัศน์ และท่องเที่ยว ซึ่งจากผลการวิเคราะห์นี้ก็ไม่ได้แสดงว่า มีการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างบุตรกับบิดาอย่างชัดเจนหรือมีการพักผ่อนร่วมกันกับบุตรแต่อย่างใด แต่ถ้าพิจารณาถึงการใช้เวลาของสมาชิกในครอบครัวในแต่ละวัน โดยดูจากความถี่ในการรับประทานอาหารเป็นร่วมกันของสมาชิกครอบครัวในหนึ่งสัปดาห์ พบว่า ผู้ตอบที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีการรับประทานอาหารเป็นร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวน้อย ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ อาจทำให้เห็นปัญหาของการมีเวลาอย่างจำกัดในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกครอบครัวในเขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไม่มีเวลาร่วมกันรับประทานอาหารเย็น ซึ่งถือว่าเป็นเวลาที่สมาชิกควรได้พบหน้ากันในแต่ละวัน เพื่อพูดคุยสอบถาม สุขทุกข์ของแต่ละคน

ข. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา

1. ปัจจัยทางประชากร

ก) เพศ

การศึกษาของ ชาย โทชิฮิโตะ (2537:2) ที่ได้ทำการศึกษาครอบครัวและเยาวชน พบว่า เยาวชนชายใกล้ชิดกับบิดามากกว่าเยาวชนหญิง ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์พบทั้งในเขตเมืองและชนบท โดยกล่าวได้ว่า การที่บุตรชายใกล้ชิดสนิทสนมกับบิดามากกว่าบุตรสาวนั้น อาจเป็นเพราะบุตรชายเป็นเพศเดียวกับบิดา ดังนั้น จึงอาจมีความเข้าใจบิดามากกว่า หรืออาจมาจากการที่บุตรชายสามารถจะพูดคุยหรือปรึกษาบิดามากกว่า อาจมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นเรื่องเฉพาะของผู้ชายก็ได้

สุวัฒน์ วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ (2536) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัย ในประเทศไทย พบว่า เพศของบุตรก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความ

วกลัทธิจิตสนิทธสมระหว่างบุตร ทั้งนี้ อาจสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่ทำให้มีความแตกต่างกันระหว่างเพศอันเป็นเหตุให้บุตรชายมีความวกลัทธิจิตสนิทธสมกับบิดามากกว่า บุตรหญิง นอกจากนี้ เพศของบุตรยังมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยทางสถิติกับการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบิดาคือ บุตรชายจะประเมินว่า ตนพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบิดาอย่างเป็นที่ เข้าใจกันดีกว่าบุตรหญิง ในทำนองเดียวกัน บุตรชายมีแนวโน้มที่จะตอบว่า บิดาเข้าใจตนเองได้ดี กว่าบุตรหญิง และผู้ตอบชายรู้สึกว่ ตนมีความเข้าใจบิดามากกว่าผู้ตอบหญิง เช่นกัน

Sabanska (1966:119) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กวัยรุ่น กับบิดามารดา โดยศึกษาเด็กวัยรุ่นที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 50 คน อย่าง ละเอียดโดยการสัมภาษณ์ ศึกษาจากการรายงานของครูที่เกี่ยวข้องกับเด็กและจากบันทึกของโรงเรียน พบว่า วัยรุ่นหญิงและวัยรุ่นชายมีความสัมพันธ์กับบิดาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การศึกษานี้ศึกษาทางสังคมของเด็กวัยรุ่นตอนต้นได้ชี้ให้เห็นว่า เพศเป็น ปัจจัยที่มีความสำคัญมาก โดยพบว่า วัยรุ่นชายมีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวมากกว่า วัยรุ่นหญิง และพบว่า วัยรุ่นหญิงขัดแย้งกับบิดามากกว่าวัยรุ่นชายด้วย (นิภา พงศ์วิรัตน์, 2521)

มีการวิจัยหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นว่า บิดามีการปฏิบัติต่อบุตร แตกต่างกันตามเพศของบุตร ความแตกต่างนี้ปรากฏตั้งแต่บุตรยังเป็นทารก ถึงแม้ว่าในวัยทารกนี้ บิดาจะปฏิบัติต่อบุตรอย่างคล้ายคลึงกันมากกว่าที่จะปฏิบัติแตกต่างกัน โดยจะขอยกตัวอย่างของการ วิจัยโดย Belsky (1979) วิจัยในเด็กอายุ 15 เดือน ทั้งการสังเกตที่บ้านและที่ห้องปฏิบัติการ พบว่า เมื่อเด็กอายุมากกว่า 15 เดือน บิดาจะเล่นกับบุตรที่เป็นชายมากกว่าบุตรหญิง ส่วนในเด็ก ที่มีอายุมากขึ้นนั้น (5-12 ปี) จะยิ่งเห็นความแตกต่างของการปฏิบัติที่บิดามีต่อบุตรที่ต่างเพศกัน โดยบิดามีพฤติกรรมในทางบวก (หัวเราะ พูดเล่น ให้ความสนใจ ให้ความสำคัญสนับสนุนฯ) กับบุตร ชายมากกว่าบุตรสาวถึง 2 เท่า (Margolin and Patterson, 1975) จึงสรุปได้ว่า บิดา ปฏิบัติต่อบุตรแตกต่างกันตามเพศของบุตร

ส่วน Potter(1976:126) ได้ศึกษาครอบครัวไทยในจังหวัด เชียงใหม่ พบว่า บิดากับบุตรชายมีความสัมพันธ์กันอย่างอบอุ่น เมื่อบุตรชายยังเป็นเด็ก บิดาจะ สอนวิธีประกอบอาชีพและวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม นอกจากนี้ ยังมีการยอมรับนับสนุนบุตรชาย มากกว่าบุตรสาว เนื่องจากเป็นเพศเดียวกัน

จันทรา จรรย์แสง (2512) ได้ศึกษานักเรียนชายหญิงชั้น ม.ศ.2 ใน โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพฯ อายุ 13-16 ปี รวม 200 คน พบว่า วัยรุ่นชายมักให้ความสำคัญ สนิทสนมและทำตามบิดามากกว่าวัยรุ่นหญิง

จากงานวิจัยต่าง ๆ จะเห็นว่า เพศเป็นปัจจัยที่สำคัญและมีผลต่อความ สัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา โดยที่บุตรชายน่าจะมีความสัมพันธ์กับบิดาดีกว่าบุตรสาว

ข) อายุของบิดา

อุปสรรคอย่างหนึ่งของการอยู่ร่วมกัน คือ อายุของบุตรกับบิดาที่ต่างกัน มาก ๆ อาจจะทำให้ความสัมพันธ์ไม่ดีเท่าที่ควร เพราะเมื่อวัยต่างกัน ประสบการณ์และความ ต้องการก็ย่อมต่างกัน และจะเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้ง และความเห็นที่ไม่ตรงกันด้วย หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างบิดากับบุตรได้ เนื่องจากความแตกต่างทางอายุของ บิดากับบุตรอาจทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับช่องว่าง ระหว่างวัยมาแสดงดังนี้

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัย ของ สุวัฒน์ วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ (2536) พบว่า ในฐานะของบุตร ผู้ตอบส่วนใหญ่รู้สึกว่า มีช่องว่าง ระหว่างวัยเกิดขึ้นภายในครอบครัว ซึ่งพอที่จะวิเคราะห์เกี่ยวกับกรณีดังกล่าวได้ว่า อายุมีผลต่อ ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย นั่นคือ ถ้าอายุของบิดาและบุตรยิ่งแตกต่างกันมากเท่าใดก็จะยิ่งทำให้ เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ดีมากขึ้นเท่านั้น

ค) จำนวนพี่น้อง

จำนวนพี่น้อง อาจจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา กล่าวคือ ถ้ามีพี่น้องมากอาจมีผลให้บทบาทในครอบครัวของบิดานั้นต้องกระจายไปให้บุตรแต่ละคน ซึ่งจะทำให้บุตรมีความสัมพันธ์กับบิดาได้ไม่เต็มที่หรือน้อยกว่าครอบครัวที่มีบุตรน้อย

วิวาห์วัน มูลสถาน (2523:22) ได้สรุปผลการศึกษและงานวิจัยเกี่ยวกับขนาดของครอบครัวว่า ในครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกมากมักจะต้องการใช้การจัดการและการปกครองอย่างเข้มงวด บิดาไม่ค่อยมีโอกาสนใกล้ชิดกับเด็กมากจึงมีโอกาสรังสรรค์กับเด็กแบบเป็นกันเองน้อยกว่า

กุลวรรณ วิทยาวงศ์รุจี (2526:62) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของวัยรุ่น พบว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวของครอบครัวที่มีบุตรคนเดียวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า จำนวนพี่น้องของบุตรมีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว

จากการศึกษาผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนพี่น้องของบุตรนั้นอาจกล่าวได้ว่า จำนวนพี่น้องของบุตรมีความสัมพันธ์ในทางลบกับความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา

ง) สถานภาพสมรสของบิดา

สถานภาพสมรสของบิดา เป็นตัวแปรทางประชากรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งพฤติกรรมของบุตรที่มีต่อบิดาและพฤติกรรมของบิดาที่มีต่อบุตร บุตรที่อยู่ในครอบครัวที่มีการหย่าร้างแตกแยกหรือการที่ต้องอยู่ร่วมกับครอบครัวใหม่ กล่าวคือ การที่บิดาแต่งงานใหม่ บุตรต้องใช้เวลาในการปรับตัวที่นาน ซึ่งเด็กบางคนอาจจะปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวใหม่ไม่ได้ โดยอาจมีความคิดว่า บิดามารดาทำให้เขาต้องมีมด้อย ขาดความอบอุ่น และอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบิดาของตนจนทำให้เกิดพฤติกรรมที่ต่อต้านขึ้น จึงมีผลให้มีความสัมพันธ์ที่แน่นทึกับบิดาได้

จากการวิจัยเกี่ยวกับความขัดแย้งกับบิดามารดา ของเด็กวัยรุ่นตอนกลางและวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า วัยรุ่นที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันมีความขัดแย้งกับบิดามารดาน้อยกว่าวัยรุ่นที่บิดามารดาหย่าร้างกัน (สังวาลย์ สมสนิท, 2518) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากการที่บุตรได้อยู่ในครอบครัวที่อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาทั้งบิดามารดาจะทำให้บุตรมีความรู้สึกที่อบอุ่น ไม่มีปมด้อย และอาจแสดงออกมาให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีโดยไม่ดื้อรั้นหรือมีพฤติกรรมที่ต่อต้าน บุตรอาจมีความพอใจที่บิดามารดาร์กาศกรกลมเกลียวกันและทำให้บรรยากาศภายในบ้านดีไปด้วย

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

ก) รายได้ของครอบครัว

รายได้ของครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา ซึ่งจะวัดจากรายได้ของบิดาอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องนำรายได้ของมารดามาร่วมพิจารณาด้วย ทั้งนี้ เพราะในสังคมเมืองดังเช่นกรุงเทพมหานครที่เงินหมายถึงอำนาจในการที่จะได้มาซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าครอบครัวใดมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีก็อาจทำให้สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศภายในครอบครัวดี และมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวดีตามไปด้วย ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จะใช้รายได้ของครอบครัวเป็นเครื่องชี้วัดปัจจัยทางเศรษฐกิจ

อาานท์ อภาภิรมย์ (2517:25) ได้แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรในรูปของการอบรมเลี้ยงดูตามฐานะทางเศรษฐกิจไว้ ดังนี้

- 1) การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวที่ยากจน บิดามารดามักไม่ค่อยที่จะเอาใจใส่ต่อบุตร ทั้งนี้เพราะบิดามารดาต้องทวงหากิน เด็กมักไม่ค่อยได้รับความรักความเมตตาซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสังคม
- 2) การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวชนชั้นกลาง ครอบครัวประเภทนี้จะมีเวลาและโอกาสให้กับบุตรดีกว่าครอบครัวที่ยากจนและมักมีเหตุผลกับบุตร
- 3) การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวชั้นสูง ครอบครัวประเภทนี้จะให้ความเอาใจใส่ดูแลบุตรเป็นอย่างดี แต่บางครั้งอาจทำให้บุตรกลายเป็นเด็กนิสัยเสีย เพราะบิดา

มารดาไม่กล้าขัดใจ บุตรมักได้ใจไม่กลัวใคร

การศึกษาของ กุลวรรณ วิทยาวงศ์รุจี (2526:60) พบว่า วัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ตั้งแต่สบายจนถึงสบายมากมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสัมพันธ์ในครอบครัวสูงสุด ส่วนวัยรุ่นที่มีฐานะความเป็นอยู่ปานกลางหรือพอกินพอใช้มีคะแนนความสัมพันธ์ในครอบครัวรองลงมา และวัยรุ่นที่มีฐานะความเป็นอยู่ตั้งแต่ลำบากจนถึงลำบากมากจากการรับรู้ของวัยรุ่นได้คะแนนความสัมพันธ์ในครอบครัวต่ำที่สุด

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ของบุตรกับบิดา ได้มีการวิจัยนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพฯ จำนวน 720 คน (ดวงเดือน พันธมนาวิน และคณะ, 2517) ในส่วนที่เกี่ยวกับบิดา ปรากฏว่า นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจสูงมีทัศนคติที่ดีต่อบิดาของตนมากกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจต่ำ ซึ่งทัศนคติของบุตรที่มีต่อบิดาดังกล่าว อาจเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในครอบครัวที่แตกต่างกันของครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันก็เป็นได้

นอกจากนั้น ในปี 2524 ได้มีผลงานวิจัยรายงานว่า วัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางและต่ำนั้น มักจะมีปัญหาทางครอบครัวมากกว่าพวกที่อยู่ในระดับสูง (ดวงเดือน พันธมนาวิน และคณะ, 2524) เนื่องจากในครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจสูงนี้เป็นครอบครัวที่มีการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสมกว่าครอบครัวที่ระดับเศรษฐกิจต่ำกว่า ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวกับรายได้ของครอบครัว จะเห็นว่ารายได้ของครอบครัวมีความสำคัญมากต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา โดยเป็นความสัมพันธ์อันเชิงบวก กล่าวคือ ครอบครัวที่มีรายได้สูงจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาดีไปด้วย

ข) อาชีพของบิดา

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนามีผลกระทบต่อการทำงาน โดยเปลี่ยนแปลงจากการทำงานในภาคเกษตรกรรมมาเป็นการทำ

งานนอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น การที่ผู้ชายมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวทำให้การใช้เวลาร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวน้อย สิ่งนี้ที่กล่าวมานี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรไม่ดีเท่าที่ควร การศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาจำเป็นต้องนำเอาอาชีพของบิดาเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย เพราะอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาแตกต่างกันด้วย เป็นการคาดว่า ผู้ที่มีบิดาทำงานด้านการใช้แรงงาน ค่าขายหรืองานบริการจะมีความสัมพันธ์กับบิดาน้อยกว่าผู้ที่มีบิดาทำงานในสายของนักวิชาชีพ ซึ่งในสภาพสังคมปัจจุบันโดยทั่วไปจะพบว่า ครอบครัวที่แตกแยกหรือบุตรที่ขาดความอบอุ่นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพราะบิดาไม่มีเวลาให้กับบุตรด้วยสาเหตุที่ยุ่งกับงานอาชีพมากเกินไป (เจลิยว บุรีภักดี และคณะ, 2526:68)

จากการศึกษาของ Kohn (1968:192) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฐานะทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร พบว่า ครอบครัวที่มีฐานะในระดับปานกลาง มีค่านิยมในการหาความสุขและความเห็นอกเห็นใจบุตรมากกว่าชนชั้นกรรมกรที่ใช้แรงงาน

ค) สถานการณ์การอยู่อาศัยร่วมกันกับบิดา

บุตรกับบิดาที่อยู่ด้วยกันอาจจะทำให้เกิดความสนิทสนม มีการปรึกษาหารือกันเมื่อเกิดปัญหา หรือมีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อย ๆ และอาจทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ เพราะได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้มากกว่าการที่ต้องอยู่กันคนละทางโดยวัยรุ่นที่ต้องอยู่คนละแห่งกับบิดาซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพราะต้องไปโรงเรียนที่ไกลจากบ้าน อาจมีความรู้สึกว่าการความรัก การยอมรับสนับสนุนและการเอาใจใส่ใกล้ชิดจากบิดามากกว่า

การที่บุตรได้อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับบิดา มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร กล่าวคือ บิดาเป็นบุคคลสำคัญที่จะให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตร สามารถดูแลให้ได้รับการศึกษาสูง ๆ อบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นผู้มีความประพฤติดี เป็นที่พึงพอใจของบุตรและเป็นผู้นำของครอบครัวได้ ซึ่งบุตรมีความเห็นว่า ถ้าขาดบิดาแล้วครอบครัวจะไร้เหว ขาดความรักที่สมบูรณ์ และขาดความอบอุ่น ทำให้บุตรมีปมด้อย มีปัญหาทางสุขภาพจิต ถ้าบิดาไม่ได้อยู่กับบุตร 2

-3 ปีติดต่อกัน หรือบิดาเสียชีวิตไป ความรู้สึกของบุตรนั้นกล่าวว่าได้ว่า เสียใจมากที่สุด เจ็บเหงา อ้างว้าง ไร้เหว่ ขาดความอบอุ่นใจและคิดถึง อยากอยู่ใกล้ชิดกับบิดา ซึ่งความจริงดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า บรรยากาศของครอบครัวที่อบอุ่นเป็นสิ่งสำคัญที่บิดาจะเป็นผู้ให้ได้ และตรงกับความต้องการของบุตรอย่างแท้จริง (เจสสิว บุรีภักดี, 2526:66-68)

ฉะนั้น ในครอบครัวที่บุตรวัยรุ่นแยกอยู่อาศัยต่างหากจากบิดานั้น บิดาควรทำให้บุตรรู้สึกได้ว่า ตนรัก สนับสนุน ยอมรับ อยากใกล้ชิดและอยากช่วยเหลือบุตรอยู่เสมอ นอกจากนั้นยังควรเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่นอย่างสมเหตุสมผล

ชาย โปธิสิตา และคณะ (2538:2) ได้ทำการวิจัยเรื่องครอบครัวและเยาวชนโดยทำการศึกษาเยาวชนชาย-หญิงอายุระหว่าง 15-24 ปี พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบ้านที่มีบิดาอยู่ด้วยในต่างจังหวัด (ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท) เยาวชนชายดูเหมือนจะได้เปรียบกว่าเยาวชนหญิง คือ มีสัดส่วนที่ได้อยู่ในบ้านที่มีบิดาอยู่ด้วยมากกว่า แต่ในกรุงเทพฯ เยาวชนหญิงดีกว่าเล็กน้อย ส่วนในกลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้อยู่กับบิดา มีความแตกต่างอย่างน่าสังเกตระหว่างเยาวชนในเขตเมือง (กรุงเทพฯและต่างจังหวัด) กับเยาวชนในชนบท โดยที่เยาวชนทั้งชายและหญิงในเขตเมือง มีสัดส่วนที่ไม่มียบิดาอยู่ในบ้านสูงตั้งแต่ร้อยละ 28 ถึงร้อยละ 49 ขณะที่ในชนบทเยาวชนที่ไม่ได้อยู่บ้านที่มีบิดาและมารดาเพียงร้อยละ 19 (ชาย) และร้อยละ 21 (หญิง) เท่านั้น ความแตกต่างกันระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบทนี้มีสาเหตุหลักจากการย้ายถิ่นของเยาวชนในชนบทเข้าสู่เมือง

ง) การศึกษา

บุคคลที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันออกไป อาจมีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ กล่าวคือ ผู้มีวุฒิการศึกษาสูงจะเป็นผู้ที่มีความรู้มากกว่า มีความคิดอันกว้างไกลกว่า สามารถมองหาทางเลือกได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ อีกทั้งผู้ที่มีการศึกษาต่างกันอาจจะมองชีวิตหรือสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน และอาจมีความคิดทัศนคติที่แตกต่างกัน

การศึกษาของ ชูติรัตน์ วัชรจรัสกุล (2523) ที่ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและค่านิยมของบิดากับบุตร พบว่า ถ้าบิดามีระดับการศึกษาใกล้เคียงหรือสูงกว่าบุตร บุตรจะมีค่านิยมทางอาชีพที่ไม่แตกต่างจากบิดา ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าระดับการศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา ในส่วนของความคล้ายคลึงด้านความคิดเห็นและค่านิยมในทางบวก

นอกจากนั้น การศึกษาของ สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ และคณะ (2536) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัย พบว่า ระดับการศึกษา มีผลกระทบต่อปัญหาช่องว่างระหว่างวัยของบิดามารดาและบุตรอีกด้วย

แนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดา จึงได้นำทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่นและแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวมาเป็นกรอบการศึกษาดังต่อไปนี้

ก. ทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่น

1. ความหมายของวัยรุ่น

Hurlock (1967) ให้ความหมายของวัยรุ่นว่า มาจากรากศัพท์เดิมในภาษาลาตินว่า *adolescere* มีความหมายว่า เป็นการเจริญเติบโตสู่ภาวะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาพร้อม ๆ กันไป ระยะเวลาวัยรุ่นเป็นระยะที่คั่นกลางระหว่างความเป็นผู้ใหญ่กับความเป็นเด็ก ซึ่งพอจะแบ่งได้ดังนี้

ก) วัยเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เด็กหญิงอายุ 11-13 ปี เด็กชายอายุ 13-15 ปี
ระยะนี้ร่างกายมีการเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์

ข) วัยรุ่นตอนต้น เด็กหญิงอายุ 13-15 ปี เด็กชายอายุ 15-17 ปี ระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายมาก ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์

ค) วัยรุ่นตอนปลาย เด็กหญิงอายุ 16-20 ปี เด็กชายอายุ 18-21 ปี เป็นระยะที่เข้าสู่ภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ และมักเป็นการพัฒนาด้านจิตใจมากกว่าด้านร่างกาย

2. พัฒนาการของวัยรุ่น

วัยรุ่นมีพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และทางจริยธรรม โดยสรุปดังต่อไปนี้

การพัฒนาร่างกาย Stone and Church (1968) กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยรุ่นไว้ดังนี้

Pubescence หมายถึง ระยะประมาณ 2 ปี ก่อนช่วง Puberty เป็นช่วงที่ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสังเกตได้จากการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว

Puberty เป็นระยะเริ่มของภาวะทางเพศ ในเด็กหญิงจะเริ่มมีประจำเดือนเป็นครั้งแรก ส่วนในเด็กชายจะมีสเปิร์มในน้ำปัสสาวะ

Adolescence หมายถึง ช่วงอายุที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และสิ้นสุดเมื่อภาวะทางกายเต็มที่

Hurlock (1967) ได้กล่าวถึงการเจริญเติบโตของวัยรุ่นในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ด้านขนาดของร่างกายและสรีระวิทยา วัยรุ่นมีส่วนสูงและมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการเจริญเติบโตของระบบประสาท สมอง หัวใจ การหมุนเวียนของโลหิต ระบบการหายใจ ระบบการย่อยอาหาร ระบบกล้ามเนื้อ

ด้านกล้ามเนื้อและโครงกระดูก จะมีพัฒนาการรวดเร็วมากทั้งส่วนหนาและส่วนยาว มีกล้ามเนื้อแข็งแรง กระดูกจะขยายตัวแข็งเป็นแบบผู้ใหญ่

ต่อมไร้ท่อ ซึ่งอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจะช่วยให้สารเคมีภายในร่างกายอยู่ในภาวะสมดุลย์

ต่อมเพศ จะผลิตฮอร์โมนที่บ่งความเป็นเพศชาย เพศหญิง ต่อมาไทมัส ต่อมา
ไพเนียลสร้างอวัยวะเพศให้ถึงขั้นวุฒิภาวะจากวัยเด็กถึงวัยรุ่น และจะทำงานช้าลง

การพัฒนาการทางเพศ เด็กชายจะมีการหลั่งน้ำอสุจิ อวัยวะเพศเจริญ
เติบโต มีน้ำเสียงห้าวแตกพร่า มีขนขึ้นตามร่างกาย รักแร้ ที่ลับ ริมฝีปาก เป็นต้น ส่วนเด็กหญิงมี
รังไข่ที่เติบโตเต็มที่ ไข่สุกที่ไม่ได้รับการผสมจะตกขับออกมาเป็นประจำเดือน หน้าอก สะโพก
ขยายใหญ่ขึ้น มีขนในที่ลับ เป็นต้น

การพัฒนาทางอารมณ์ วัยรุ่นมีความวิตกกังวลในฐานะของตน มีอารมณ์
เศร้าหมองเปลี่ยนแปลงง่าย รู้สึกว่าชีวิตหาประโยชน์ไม่ได้ และมีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม
วัยรุ่นเป็นวัยแห่งความยุ่งยากภายใน ซึ่งทำให้เขาพยายามหาทางระบายออก จนผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดก็
รู้สึกถึงความยุ่งยากนี้ด้วย (Herlock 1967)

การพัฒนาทางสังคม ความคาดหวังของสังคม ค่านิยมและวัฒนธรรมจะเป็น
แนวทางในการแสดงพฤติกรรมของวัยรุ่น วัยรุ่นสนใจกลุ่มเพื่อน รู้จักการมีเพื่อนสนิท การคบเพื่อน
ต่างเพศ พอถึงวัยรุ่นตอนปลายจะเริ่มมีการจับคู่กับเพศตรงข้าม วัยรุ่นที่ไม่มีเพื่อนเพศเดียวกัน
แสดงถึงการปรับตัวที่ไม่ดี (Hurlock, 1967)

การพัฒนาทางสติปัญญา วัยรุ่นจะมีความคิดเป็นแบบผู้ใหญ่ รู้จักคิดตั้งสมมติฐาน
และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสมมติฐานต่าง ๆ รู้จักการเชื่อมโยงเหตุผล มีความคิดถึงสิ่งที่เป็น
นามธรรม (Piaget อ้างถึงใน Adam, 1973)

การพัฒนาทางจริยธรรม อากา จันทรสกุล (2535) ได้กล่าวถึงทฤษฎีของ
Kohlberg ที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของวัยรุ่นไว้ว่า ระยะเวลา
เข้าสู่วัยรุ่นจะอยู่ในช่วงที่อยากเป็นคนดี

วัยรุ่นมีประสบการณ์อันบริสุทธิ์ ดังนั้น เมื่อเขาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เคยรับรู้
มากับการกระทำของผู้ใหญ่ ประกอบกับสิ่งที่ได้รู้เห็นจากหนังสือรายวัน วัยรุ่นอาจจะรู้สึกว่า มีแต่
เรื่องแบบตลกเบื่อนต่างพร้อยจนทำให้เขารู้สึกสิ้นหวัง เป็นทุกข์ เป็นร้อนกับความพิกลพิการของสังคมหรือ

ไม่พอใจกับความวิปริตเหลวไหลของสังคม และความอยุติธรรมที่ปรากฏอยู่มากมายในสังคมทั่วไป บ้างก็เป็นทุกข์กับชะตากรรมที่บุคคลอื่นหลาย ๆ คนประสบอยู่ ความรู้สึกดังกล่าวจะพัฒนาให้วัยรุ่นนั้นเป็นบุคคลที่มีมนุษยธรรมสูงส่งขึ้น จนกระทั่งอาจถึงขั้นที่อยากทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมได้ (Hurlock, 1967)

ข. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

ความสัมพันธ์ในครอบครัว หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยความสัมพันธ์นั้นอาจเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีได้ โดยเห็นได้จากพฤติกรรมที่มีต่อกันของสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (สุธีรา คุ้มจันทร์, 2530:19) มีผู้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวช่วยเสริมสร้างความผาสุก ความราบรื่น ความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติ ชีวิตสังคมย่อมตั้งต้นมาจากครอบครัว ถ้าครอบครัวแตกแยกหรือขาดความผูกพันรักใคร่ต่อกัน ชีวิตในสังคมย่อมแตกแยกประจวบเจงตามตัว (ฝน แสงสิงแก้ว, 2513:19) ความสามัคคีรักใคร่ไม่เบียดเบียนกันนั้นจะเป็นกุญแจแห่งความผาสุกของชีวิตและเป็นเครื่องมือที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ (หลวงวิจิตวาทการ, 2526:8) มีผู้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้หลายท่าน เช่น กมลา แสงสิงทอง (2534:8) ให้ความหมายของความสัมพันธ์ในครอบครัวว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ตามบทบาทที่คนเรามีต่อสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ศรีทับทิม พานิชพันธ์ (2527:116) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้ว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นความใกล้ชิดคุ้นเคยสนิทสนมระหว่างบิดามารดาและบุตร รวมถึงเครือญาติและบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัวที่อาศัยในครัวเรือนนั้น ๆ ด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เป็นเรื่องที่สามารถก่อให้เกิดผลดีหรือก่อให้เกิดปัญหา และเป็นมูลแห่งปัญหานานาประการ

ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างบุตรและบิดามารดา จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตและความต้องการของบุตร กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและบิดามารดาในระยะแรกจะมีลักษณะของการป้องกันคุ้มครอง ทั้งนี้เพราะบุตรยังไม่

สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ต้องพึ่งพาอาศัยบิดามารดาแทบทุกอย่าง โดยเฉพาะในปีแรก ๆ ของชีวิต ต่อมาเมื่อบุตรมีวุฒิภาวะเพิ่มมากขึ้น เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและบิดามารดาจึงเป็นลักษณะที่บุตรคอยพึ่งพาอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาของตน และเมื่อเด็กสามารถพึ่งตนเองได้ มีวุฒิภาวะใกล้เคียงกับบิดาเด็กก็ต้องการความเป็นเพื่อน ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและบิดามารดาก็ต้องเปลี่ยนแปลงลักษณะของการได้รับการยอมรับความสามารถในการกระทำสิ่งต่าง ๆ และได้รับความไว้วางใจ (Smart, 1953: 73-77) จึงจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและบิดามารดาดำเนินไปได้ด้วยดี ทั้งนี้เพราะบิดามารดาสนองความต้องการของเด็กได้อย่างถูกต้อง

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวมีความสำคัญยิ่งต่อสมาชิกในครอบครัวและสังคมโดยรวม การพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มีความมั่นคงและเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของบุคคลในครอบครัวได้จึงนับเป็นเรื่องสำคัญ

1. การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในวัยทารก ความสัมพันธ์ระหว่างทารกและครอบครัวเป็นไปอย่างราบรื่น บิดามารดาจะให้ความสนใจและมีการดูแลทารกอย่างเต็มที่ และบุตรมักได้รับการยกย่องให้เมื่อกระทำการสิ่งที่ไม่สมควร ทั้งนี้ เนื่องจากเด็กยังเล็กอยู่ แต่เมื่อบุตรโตขึ้นความสัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มแยกลง ซึ่งเห็นได้จากความเข้มงวดและการลงโทษจากบิดามารดา ในขณะที่เดียวกัน บุตรก็รู้สึกว่าจะได้รับความอบอุ่นน้อยลง เริ่มรู้สึกอิจฉาริษยาและหมกความอดทนจากพี่น้อง ความสัมพันธ์ในครอบครัวอาจดีขึ้นในระยะต่อมา เมื่อบุตรมีสังคมภายนอกบ้าน จนกระทั่งเมื่อบุตรเข้าสู่วัยรุ่นร่างกายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ทาหาหวั่นไหวมีอารมณ์ที่ไม่นิ่งและมีอาการทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่เสมอ ๆ ถึงแม้ว่า บางครั้งจะได้รับการยอมรับจากบิดามารดา แต่ก็ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์และการลงโทษ และอาจเกิดช่องว่างระหว่างบุตรและบิดามารดา ต่อมาเมื่อร่างกายเริ่มมีความสมดุล วัยรุ่นจะเริ่มมีอารมณ์มั่นคงขึ้น ความสัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มดีขึ้นเช่นกัน (Hurlock, 1967: 587)

สำหรับ นวลศิริ เปาโรหิตย์ และคณะ (2530:260) ก็ได้กล่าวสอดคล้องกับเฮอร์ลือคว่า เมื่อบุตรหลานเจริญเติบโตขึ้น บิดามารดาจะค่อย ๆ ตระหนักว่า บุตรหลานของตนหาใช่เด็กเล็ก ๆ อีกต่อไป ผลที่ตามมาก็คือ บุตรจะได้รับสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นกับบิดามารดาจะค่อย ๆ ดีขึ้น แต่ก็ยังคงมีความขัดแย้งต่าง ๆ อยู่ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย จะเป็นไปอย่างราบรื่นและมั่นคงกว่าในระยะก่อนหน้านั้น ยกเว้นในช่วงปีแรกของวัยทารก

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องได้รับการเลี้ยงดูเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดานั้นจะมีความใกล้ชิดกันน้อยกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับมารดา ทั้งนี้เนื่องมาจากความแตกต่างทางเพศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวต่างกัน

2. ความสัมพันธ์ของวัยรุ่นกับครอบครัว

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลสำคัญที่สุดในการปรับปรุงพฤติกรรมมนุษย์ เด็กวัยรุ่นกับครอบครัวจึงเป็นเรื่องที่น่าพิจารณา เพราะครอบครัวเป็นรากแห่งแรกของเด็ก พัฒนาการต่าง ๆ จะมีจุดเริ่มต้นมาจากในครอบครัว ถ้าเขาได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวมาดี เขาก็สามารถพัฒนาบุคลิกภาพของเขาเองได้เรียบร้อยและราบรื่น แต่ถ้าเขาประสบปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว บุคลิกภาพของเขาย่อมได้รับการกระทบกระเทือนตามไปด้วย ความสัมพันธ์ของเด็กกับสมาชิกต่าง ๆ ภายในครอบครัวอาจจะอธิบายได้ดังนี้ (สมชาย ชาญกุล, 2526:66)

ก) ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดามารดา

เมื่อบุตรย่างเข้าสู่วัยรุ่น ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรวัยรุ่นนั้นแปรสภาพต่างไปจากในวัยทารกและวัยเด็กมาก อารมณ์ของเด็กในระยะนี้จะแปรปรวน ถ้าวัยรุ่นกับบิดามารดาไม่เข้าใจกันก็อาจจะเกิดปัญหาช่องว่างวัย ซึ่งเป็นความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างปู่ย่าตายาย บิดามารดา บุตรหลาน ทำให้แต่ละรุ่นขาดความเข้าใจในพฤติกรรมของกันและกัน และยังก่อ

ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างลูกศิษย์กับครู เพศหญิงกับเพศชาย ซึ่งแตกต่างกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น จารีตประเพณี ค่านิยม ทัศนคติ

มีการวิจัยที่แสดงถึง ความแตกต่างของช่องว่างระหว่างวัยจำนวนมาก โดยแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างของวัยอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งและความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน เช่น ภูมิเรียง อิริยากรบุตร (2513) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีของบุคคลต่างรุ่น และมีสภาพแวดล้อมทางสังคมต่างกัน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจาก 4 จังหวัด จำนวน 120 คน ในเรื่องจารีตประเพณี 10 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับจารีตประเพณีต่างกัน

ข) ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรชายวัยรุ่นกับบิดา

บุตรชายวัยรุ่นจะเคารพนับถือบิดาที่มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น เป็นผู้ที่มีปากมีเสียงในบ้านและบิดาที่หาตนาให้เป็นคนสำคัญในบ้าน ทำให้บุตรชายอยากจาเป็น ตัวอย่าง ถ้าบุตรชายกับบิดามีความสนใจงานบางอย่างหรือมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เล่นหรือ ออกกำลังกายหรือทำงานอดิเรกร่วมกันก็อาจจะทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ ในทางตรงกันข้าม บิดาที่ไม่จาเป็นในขณะที่บุตรกำลังเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากบิดาจะทำให้บุตรไม่อยากเข้าใกล้บิดาอีก ต่อไป แต่ถ้าทั้งสองสนิทสนมกันได้ก็จะเป็นโอกาสที่ได้พูดคุยกันอย่างลูกผู้ชายด้วยความเป็นมิตรอย่าง มั่นใจและไม่รู้สึกอับอาย เช่น เมื่อบุตรเกิดสงสัยเรื่องเพศรส และเรื่องอื่น ๆ เมื่อใดบุตรก็จะนึก ถึงบิดาเป็นคนแรกที่จะเข้ามาคุยด้วย เพื่อจะได้คำตอบและคำปรึกษาที่ตรงและถูกต้อง ซึ่งคนอื่นจะ เห็นเป็นเรื่องขบขัน สกปรกหรือหาบารโลนได้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การศึกษา เรื่องเพศรสคาเนินไปไม่ได้และเมื่อบุตรชายยอมรับฟังความคิดเห็นของบิดาเพื่อนำมาพิจารณาด้วย ตนเองโดยไม่ได้โต้เถียงหรือขัดแย้งอย่างรุนแรงก็แสดงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา คาเนินไปด้วยดี และบุตรก็จะเกเรไปไม่ได้ ถ้าเขามีโอกาสเช่นนี้กับบิดาของเขา เพราะเท่ากับ ช่วยทำให้เขาได้เรียนรู้วิธีสร้างความสัมพันธ์กับชายอื่นที่จะต้องศึกษาหรือทำงานด้วย หรือกับผู้บังคับบัญชาที่ต้องเคารพนับถือได้เป็นที่พอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย (สมชาย ชันธนกุล, 2526: 68)

ค) ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรหญิงวัยรุ่นกับบิดา

บุตรสาวมักมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับบิดา ซึ่งเป็นเพศตรงข้ามมากกว่า มารดา (สมชาย ชัยชนกุล, 2526: 68-69)

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรวัยรุ่นมีหลายแบบด้วยกัน ทั้งนี้ ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2522: 53-60) ได้เสนอแนะถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้ดังนี้

- 1) ความสัมพันธ์แบบปล่อยตามใจ
- 2) ความสัมพันธ์แบบผู้ปกครองใช้อำนาจบังคับ
- 3) ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดเหตุผล

จากการศึกษาถึงแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะของความสัมพันธภาพในครอบครัวย่อมจะมีแตกต่างกันไปจากนี้อีก นอกจากวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรอาจส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาแล้ว อาจมีปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ดังกล่าว เช่น วิถีการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ในสังคมเมือง ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ขนาดของครอบครัว สิ่งแวดล้อมภายในบ้าน การแตกแยกของครอบครัว เป็นต้น

นอกจากนี้ ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดานั้น จากรายงานการวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวก็คือ ปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ

สำหรับปัจจัยทางประชากรนั้นมีเพศ อายุและจำนวนพี่น้องเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดา โดยเฉพาะเพศ จากผลการวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า บุตรชายมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรหญิง นั้นแสดงให้เห็นว่า เพศเป็นตัวแปรที่สำคัญตัวหนึ่งของปัจจัยทางประชากรที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา ในด้านอายุนั้น พบว่า อายุเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา นั่นคือ บุตรกับบิดาที่มีอายุต่างกันมาก จะมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกันมากกว่าบุตรกับบิดาที่มีอายุต่างกันน้อยกว่า และในส่วนของจำนวนพี่น้องนั้น จากผลการวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า บุตรที่อยู่ในครอบครัวที่มีขนาดเล็กจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับ

บิดามากกว่าบุตรที่อยู่ในครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ นั้นแสดงให้เห็นว่า จำนวนพี่น้องมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา

ส่วนปัจจัยทางสังคม ที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดา ได้แก่ สถานภาพการสมรสของบิดา การศึกษาของบิดา และสถานภาพการอยู่อาศัยร่วมกัน โดยเฉพาะสถานภาพการสมรสของบิดานั้น ผลการวิจัยพบว่า บุตรที่อยู่ในครอบครัวที่บิดามารดา รักรักกลมเกลียวกันมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่อยู่ในครอบครัวแตกแยก เกี่ยวกับการศึกษาของบิดา พบว่า ระดับการศึกษาที่ต่างกันระหว่างบุตรกับบิดาอาจมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในบางด้านได้ ประการสุดท้ายคือ สถานภาพการอยู่อาศัยร่วมกัน ซึ่งบุตรกับบิดาที่อยู่ด้วยกันจะสามารถใกล้ชิดสนิทสนม ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความเข้าใจกันหรือได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันมากกว่าบุตรที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดา

นอกจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมี**ปัจจัยทางเศรษฐกิจ** ได้แก่ อาชีพของบิดาและรายได้ของครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา โดยเฉพาะ**อาชีพของบิดา** จากผลการวิจัยที่ผ่านมา พบว่า บุตรที่อยู่ในครอบครัวชนชั้นสูงจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่อยู่ในครอบครัวชนชั้นแรงงาน ในด้านรายได้นั้นมีงานวิจัยได้พูดถึงตัวแปรนี้บ่อยมาก อาจเป็นเพราะมีความแตกต่างค่อนข้างน้อย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยซึ่งสรุปได้ว่ารายได้ของครอบครัวเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดานั้นคือ บุตรที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ

จากการศึกษาผลการวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาประกอบด้วยความใกล้ชิดสนิทสนม การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความคล้ายคลึงในด้านความคิดเห็นและค่านิยม การทำให้บิดาพอใจ ความเข้าใจกันระหว่างบุตรกับบิดา และการทำกิจกรรมร่วมกัน

1) **ความใกล้ชิดสนิทสนม** หมายถึง ความรู้สึกผูกพันและการอยู่ใกล้ชิดกัน โดยบุตรจะมีความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้รับจากบิดา

2) การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หมายถึง การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระและกว้างขวาง เป็นไปอย่างเปิดเผย มีการไว้วางใจต่อกันจะช่วยทำให้บุตรค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหาเป็นด้วยดี เนื่องจากได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขาวสารความคิด ความชื่นชมซึ่งกันและกันระหว่างบิดากับบุตร

3) ความคล้ายคลึงในด้านความคิดเห็นและค่านิยม หมายถึง การที่บุตรกับบิดามีความคิดเห็นและค่านิยมที่คล้ายคลึงกัน อาจเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ช่วยให้บุตรกับบิดามีความสัมพันธ์ในบางด้านดีมากกว่าที่จะขัดแย้งกันก็ได้

4) ความเข้าใจของบุตรที่มีต่อบิดา หมายถึง การที่บุตรและบิดาจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน สามารถรับรู้ถึงสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งได้กระทำ ดังนั้น เมื่อบุตรมีความเข้าใจที่ดีต่อบิดาก็จะเป็นรากฐานที่จะทำให้บุตรแสดงออกถึงพฤติกรรมที่ดีกับบิดาด้วย

5) ความเข้ากันได้ดี หมายถึง พฤติกรรม อารมณ์หรือแนวคิดที่แสดงออกมาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จะมีส่วนช่วยทำให้บุตรกับบิดามีการยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เนื่องจากจะไม่ค่อยมีความขัดแย้งเกิดขึ้น และจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีได้ในที่สุด ในทางกลับกัน ถ้าบุตรกับบิดาไม่มีความเข้าใจซึ่งกันและกันก็จะทำให้อยู่ด้วยกันอย่างไม่ราบรื่น

6) การทำกิจกรรมร่วมกัน หมายถึง บุตรกับบิดาได้ทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกันและเป็นกิจกรรมที่ต่างฝ่ายก็พึงพอใจที่จะเข้าทำร่วมกัน มีเช่นการบังเอิญหรือบังคับ ซึ่งจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีส่วนร่วมระหว่างบิดากับบุตร

จากการศึกษาแนวคิดข้างต้น ที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา ผู้ศึกษาจึงนำมาประยุกต์เป็นกรอบการศึกษาครั้งนี้ โดยเปลี่ยน "ความเข้าใจของบุตรที่มีต่อบิดา" เป็น "การทำให้อิดาพอใจ" และเปลี่ยน "ความเข้ากันได้ดี" เป็น "ความไม่เข้าใจกันระหว่างบุตรกับบิดา" ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

กรอบการศึกษา

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

สมมติฐานของการศึกษา

ก. สมมติฐานหลัก

ปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจสังคมของบุตรวัยรุ่นมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดา

๗. สมมติฐานย่อย

1. ลักษณะด้านประชากร

- ก) บุตรที่บิดามีอายุน้อยจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่บิดามีอายุมาก
- ข) บุตรที่มีจำนวนพี่น้องน้อยกว่าจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่มีจำนวนพี่น้องมากกว่า

2. ลักษณะด้านเศรษฐกิจ

- ก) บุตรที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่า จะมีความสัมพันธ์กับบิดามากกว่าบุตรที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่า
- ข) บุตรที่บิดาประกอบอาชีพทางด้านวิชาชีพจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่บิดาประกอบอาชีพอื่น

3. ลักษณะด้านสังคม

- ก) บุตรที่บิดามารดาอยู่ด้วยกัน จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่บิดามารดาหย่าร้างกัน
- ข) บุตรที่บิดามีการศึกษาระดับสูงกว่า จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่บิดามีการศึกษาระดับต่ำกว่า
- ค) บุตรที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันกับบิดา จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามากกว่าบุตรที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันกับบิดา

นิยามของคำต่าง ๆ ในการศึกษา

- ก. ความสัมพันธ์ของบุตรวัยรุ่นกับบิดา หมายถึง ลักษณะหรือพฤติกรรมที่บุตรปฏิบัติต่อบิดา และพฤติกรรมที่บิดาปฏิบัติต่อบุตร โดยได้มาจากคำถามในแบบสอบถามส่วนที่ 1 (ดูจากภาคผนวก) ซึ่งถามเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ใช้การวัดแบบ Likert Scale

ข. บุตรวัยรุ่น หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร ซึ่งบิดายังมีชีวิตอยู่

ค. อายุของบิดา หมายถึง อายุเต็มของบิดา แบ่งเป็นกลุ่มอายุต่ำกว่า 40 ปี, 40-44 ปี, 45-49 ปี, และตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป

ง. ระดับการศึกษาของบิดา หมายถึง ระดับชั้นการศึกษาที่จบสูงสุดของบิดา แบ่งเป็นระดับการศึกษาต่ำและระดับการศึกษาสูง ดังนี้

ระดับการศึกษาต่ำ หมายถึง ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 4

ระดับการศึกษาสูง หมายถึง ระดับการศึกษาตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป

จ. รายได้ของครอบครัว หมายถึง รายได้ที่เกิดจากการรวบรวมรายได้จากอาชีพหลัก อาชีพรอง และรายได้จากทางอื่นทั้งของบิดาและมารดาของบุตร แบ่งเป็น

รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท

รายได้ 15,000-30,000 บาท

รายได้ 30,000 บาทขึ้นไป

ฉ. จำนวนพี่น้องของบุตร หมายถึง จำนวนพี่และน้องของนักเรียนที่ยังมีชีวิตอยู่ทั้งที่อาศัยอยู่กับนักเรียนและอาศัยอยู่ที่อื่น ณ วันตอบแบบสอบถาม ซึ่งเกิดจากบิดามารดาเดียวกันกับนักเรียน โดยนับรวมตัวของนักเรียน แบ่งเป็น

จำนวนพี่น้องน้อย (1-2 คน)

จำนวนพี่น้องมาก (ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป)

ช. อาชีพของบิดา หมายถึง อาชีพของบิดาของผู้ตอบที่บิดาถือเป็นอาชีพหลัก โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

อาชีพเกี่ยวกับทางด้านวิชาชีพ เช่น นักวิชาชีพ นักวิชาการ เสมียน พนักงาน ผู้ที่ไม่ได้ทำงาน อาชีพอื่นที่ไม่สามารถระบุได้ และงานที่เกี่ยวข้องกับที่ก่ส่วข้างต้น

อาชีพที่เกี่ยวกับการพาณิชย์เช่น ค้าขาย และงานที่เกี่ยวข้อง

อาชีพเกี่ยวกับการใช้แรงงาน เช่น พนักงานขับยานพาหนะ ช่าง กรรมกร งานบริการ รับจ้าง และงานที่เกี่ยวข้อง

ข. ความใกล้ชิดสนิทสนม หมายถึง พฤติกรรมที่บุตรกับบิดามีความผูกพันแบบสนิทกัน มักจะมีการปรึกษาหารือกันหรือพูดคุยกันอย่างราบรื่น

ฅ. การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หมายถึงพฤติกรรมที่บุตรกับบิดามีการพูดคุยแบบสามารถเปิดโอกาสให้แสดงความเห็นกันได้ทั้งสองฝ่าย

ฉ. ความคล้ายคลึงกันในด้านความคิดเห็นและค่านิยม หมายถึง การที่บุตรกับบิดามีความคิดเห็นตรงกันเกี่ยวกับเรื่องค่านิยมของชีวิต เช่น เกี่ยวกับการศึกษา การคบเพื่อน การแต่งกาย เป็นต้น

ค. การทำให้บิดาพอใจ หมายถึง การที่บุตรพยายามปฏิบัติตนและมีพฤติกรรมที่ทำตามความต้องการของบิดาอย่างไม่มีข้ออื่น ตลอดจนมีการเอาใจบิดาเมื่อถึงโอกาสพิเศษ

ฅ. ความไม่เข้าใจกันระหว่างบุตรกับบิดา หมายถึง การที่บุตรกับบิดามีความสัมพันธ์ไม่ราบรื่นหรือการที่มีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ ไม่เหมือนกันหรือมีช่องว่างระหว่างวัย โดยมีสาเหตุมาจากความไม่รู้ใจกันและไม่มีความเห็นใจกัน

ฉ. การทำกิจกรรมร่วมกัน หมายถึง การที่บุตรกับบิดามีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำงานในบ้าน การไปเที่ยว การรับประทานอาหาร การพักผ่อน เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ก. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุตรวัยรุ่นกับบิดา และมารดาในขอบเขตที่กว้างขวางกว่านี้คือ ทั้งในเขตเมืองและชนบททั่วประเทศ

ข. ผลจากการศึกษาครั้งนี้ อาจนำไปใช้ในการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถาบันครอบครัวไทย